

Izvorni znanstveni rad
UDK 811.163.42'282(497.5 Pelješac):811.13
Primljeno: 4.9.2010.

ETIMOLOŠKA I LEKSIKOLOŠKA ANALIZA ROMANIZAMA IZ SEMANTIČKOGA POLJA ZOGNJA U PIJAVSKOM GOVORU

MARIJANA TOMELIĆ ČURLIN

SAŽETAK: Rad prezentira leksičku građu koja tumači terminologiju *zognja* u jednom mjesnom govoru na poluotoku Pelješcu. Cilj je rada prikazati zastupljenost romanizama unutar jedne semantičke skupine podijeljene u nekoliko semantičkih podskupina. Željelo se odrediti radi li se o starijem sloju, dakle o dalmatskim leksičkim ostacima ili o novijem sloju talijanskih govora, tj. o mletačkome jeziku. Građa je prikupljena terenskim radom, tj. ispitivanjem izvornih govornika. Svakom leksemu navedena je njegoa etimologija.

1. Uvod

Hrvatski je jezik kompleksna lingvistička pojava čiji povijesni razvoj već dugo vremena plijeni pažnju. Od izuzetne je važnosti tako i pitanje kontakta hrvatskoga jezika s drugim jezicima. Dugotrajni jezični i kulturni hrvatsko-romanski, odnosno hrvatsko-talijanski dodiri, nezaobilazan su aspekt pelješkoga jezičnog korpusa.

Pelješki jezični izraz obiluje romanizmima. Semantičko područje vezano za *zoganj*, odnosno kuhinju, predstavlja zanimljivu skupinu leksema. Upravo su na tom području kulturološki dodiri najzastupljeniji.

Marijana Tomelić Čurlin, znanstvena novakinja-viša asistentica na Odsjeku za hrvatski jezik i književnost Filozofskog fakulteta u Splitu. Adresa: Radovanova 13, 21000 Split.
E-mail: mtomelic@ffst.hr

2. Romanski jezični utjecaj¹

Proučavanju jezičnih dodira ne može se prići ako se nešto ne kaže o povišnom okviru.²

Josip Lisac kaže: "Hrvati su se već od praslavenskoga doba sretali s nizom naroda i s nizom jezika, pri čemu su ubrzo nakon doseljenja primili izraziti neslavenski utjecaj... Bio je to dodir Hrvata, gledamo li ih kao cjelinu, s nizom naroda i nizom jezika, pri čemu je bila bitna znatna romaniziranost starosjedilačkoga stanovništva... Svi ti utjecaji... sudjelovali su u oblikovanju hrvatskoga jezika, pa i hrvatskih dijalekatskih idioma".³

Zanemarivanje poluotoka od strane lingvista romanista može se djelomično pojasniti činjenicom da je poluotok Pelješac vrlo rano bio prožet slavenskim elementom.⁴ "Na poluotoku, štoviše, nisu postojala naselja gradskoga tipa, koja su inače glavni čimbenik očuvanja predslavenskog romanskog jezika⁵ - substrata koji su Slaveni u svom dolasku na Mediteran zatekli duž jadranske obale".⁶

Stanovništvo koje su Slaveni zatekli na Jadranu većinom je bilo romanizirano. Jedan od jezika kojim je govorilo romansko stanovništvo prije dolaska Slavena bio je dalmatski.⁷

¹ Problematikom romanskoga jezičnog utjecaja bavili su se mnogi: Jasna Gačić, »Romanski elementi u splitskom čakavskom govoru.« *Čakavska rič* 9/1 (1979): 3-54; 9/2 (1979): 107-155; Vera Gersdorfer, »Romanizmi u dubrovačkom govoru.« *Zadarska revija* 28/1 (1979): 1-19; Jasna Gačić, *Etimološka i leksikološka obradba kuhinjskih i kuharskih naziva romanskog (dalmatskog, mletačkog, talijanskog i drugih) podrijetla u Dalmaciji*. Zagreb: Filozofski fakultet, 2004; Ljerka Šimunković, »Romanizmi u dalmatinskim urbanim gradovima.« *Književni jezik* 18/3 (1989): 173-176; Nela Matković, *Romanizmi u središnjem dijelu poluotoka Pelješca*. Dubrovnik: Magistarski rad, 1995; Ljerka Šimunković i Maja Kezić, *Glosar kuhinjske i kulinarske terminologije romanskog podrijetla u splitskome dijalektu*. Split: Dante Alighieri, 2004; Lelija Sočanac, *Hrvatsko-talijanski jezični dodiri (s rječnikom talijanizama u standardnome hrvatskom jeziku i dubrovačkoj dramskoj književnosti)*. Zagreb: Globus, 2004; Magdalena Nigoević, *Romanizmi u Berekinu*. Split: Hrvatsko kulturno društvo Napredak, 2007.

² O tome je bilo više riječi u radu: Marijana Tomelić Čurlin i Nikica Mihaljević »Romanski jezični utjecaj u terminologiji kuće u Župi na poluotoku Palješcu.« *Čakavska rič* 35/2 (2007): 379-396.

³ Josip Lisac, »Leksički, sintaktički i drugi utjecaji u hrvatskim dijalektima.«, u: *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 11, ur. M. Moguš. Zagreb: HAZU, 2003: 29.

⁴ N. Matković, *Romanizmi u središnjem dijelu poluotoka Pelješca*: 8.

⁵ U Dubrovniku se romanski govor održao sve do kraja 15. stoljeća, a na Krku sve do 1898. godine, kada umire i posljednji govornik veljotskoga, jednog sjevernog romanskog dijalekta.

⁶ N. Matković, *Romanizmi u središnjem dijelu poluotoka Pelješca*: 8.

⁷ Za vrijeme rimskih osvajanja na istočnojadransku obalu prodira jezik, kultura i civilizacija Latina. Tijekom stoljeća latinski jezik, tzv. vulgarni latinitet, doživljava promjene, što dovodi do nastanka zasebnih romanskih jezika, tj. neolatinskih idioma. Vidi: Marijana Vulić, »Važnost proučavanja dalmatskog.« *Čakavska rič* 30/1-2 (2002): 445.

Riječ je o “ukupnosti autohtonih romanskih varijeteta koji su se u srednjem vijeku govorili u nekim dalmatinskim gradovima”.⁸ Tu se radi o sljedećim gradovima: Krku, Osoru, Rabu, Zadru, Trogiru, Splitu, Dubrovniku, Kotoru, Budvi, Ulcinju i Baru.⁹

Treba spomenuti i predmletački romanski dijalekt u Dubrovniku, poznat kao raguzejski dijalekt.¹⁰ Riječ je o južnom romanskome dijalektu koji se u Dubrovniku održao sve do kraja 15. stoljeća. Nakon dolaska Slavena autohtoni dubrovački Romani s njima ostvaruju pojedine trgovačke veze, pa je ovaj prostor obilježen suživotom dviju jezičnih zajednica. Razdoblje od 12. do 15. stoljeća obilježeno je i jačanjem Venecije; mletačka je vladavina ostavila traga na ovom području, pa je onda i utjecaj mletačkoga, kao jednog romanskog sloja, također nezaobilazan.

Budući da je to vrijeme kada počinju pojedine kulturne veze Dubrovnika s Firencem i Rimom, bitan je i talijanski književni utjecaj.¹¹

Pod pojmom romanizam podrazumijeva se svaka jezična činjenica koja je u pojedini jezik (dijalekt) ušla izravno iz nekog od romanskih jezika ili dijalekata.¹² Kad se govori o romanskim jezičnim slojevima, upozorava se na postojanje starijih i novijih slojeva posuđenica. Među starije slojeve spadaju balkansko-latinski, dalmatski i dalmatinsko-mletački sloj dok se u novije slojeve ubrajaju mletački, tršćanski te talijanski standardni jezik.¹³

3. Jezična i dijalektalna pripadnost proučavanog područja

U hrvatskoj je dijalektologiji područje poluotoka Pelješca teren vrlo zanimljiv proučavateljima, prvenstveno zbog toga što se tu radi o kontaktnoj situaciji dvaju narječja: čakavskoga i štokavskoga. Zapadni dio poluotoka Pelješca svrstava se u područje čakavskog narječja, a njegov istočni dio u područje štokavskog narječja.¹⁴ Središnjim dijelom poluotoka prednjače štokavske jezične značajke, no zbog dugotrajnog dodira i miješanja s ‘čakavskom stranom’ poluotoka, u

⁸ Žarko Muljačić, »Dalmatski.« *Fluminensia* 11/1-2 (1999): 3.

⁹ M. Vulić, »Važnost proučavanja dalmatskog.«: 447.

¹⁰ Ime je nastalo po naselju *Ragusium* koje stanovništvo gradi nakon rušenja *Epidaura*: Vidi: M. Vulić, »Važnost proučavanja dalmatskog.«: 446.

¹¹ N. Matković, *Romanizmi u središnjem dijelu poluotoka Pelješca*: 10.

¹² J. Gačić, *Romanski elementi u splitskom čakavskom govoru*: 4.

¹³ M. Nigoević, *Romanizmi u Berekinu*: 6-7.

¹⁴ U disertaciji pod naslovom *Fonologija i morfologija govora središnjeg područja poluotoka Pelješca* (2008.) istražila sam i podrobno opisala govore kako u središnjem dijelu poluotoka, tako i na njegovoj zapadnoj i istočnoj strani.

fonološkom i morfološkom sustavu tih govora osjećaju se i čakavsko-štokavske te samo čakavske jezične posebnosti. Tako je i u pijavskom govoru, odnosno u mjestu Pijavičinu koje je smješteno u središnjem dijelu poluotoka.

4. Polazište i metodologija istraživanja

Romanski jezični utjecaji u središnjem dijelu poluotoka Pelješca u ovom se radu razmatraju na temelju leksičke građe, ali i govornih primjera iz pijavskog govora. Građa za ovaj rad prikupljena je terenskim istraživanjem.

Polazi se od *peliske*, odnosno pijavske natuknice. Leksičko-etimološkom analizom utvrđeno je njezino podrijetlo prema pojedinim priručnicima. Na kraju je dodan i ogledni primjer iz pijavskoga govora.

Prema tome, u radu su etimološki obrađene posuđenice romanskog podrijetla iz semantičke skupine vezane za *zoganj*. Analizom je utvrđeno pripadaju li novijem ili starijem jezičnom sloju.

Prikupljeno je i analizirano 37 leksema, od čega 31 romanskog podrijetla (83,78%). Svi su leksemi izdvojeni u pet semantičkih podskupina (*Stolno posuđe*, *Dodaci uz stolno posuđe*, *Posuđe za kuhanje*, *Kuhinjska pomagala*, *Pokućstvo*). Leksemi u kojima se očituje hrvatsko-talijanski jezični doticaj označeni su obojenim kružićem, a ostali praznim kružićem. Tumačenje natuknica izrađeno je po uzoru na pojedine rječnike.

4.1. Bibliografske kratice/oznake

ANIĆ - Vladimir Anić, *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi liber, 2000.

BO - Giuseppe Boerio, *Dizionario del dialetto veneziano*. Firenze: Giunti, 1993.

HER - Vladimir Anić, Dunja Brozović Rončević, Ljiljana Cikota, Ivo Goldstein, Slavko Goldstein, Ljiljana Jojić, Ranko Matasović i Ivo Pranjković, *Hrvatski enciklopedijski rječnik*. Zagreb: Novi liber, 2003.

MI - Luigi Miotto, *Vocabolario del dialetto veneto-dalmata*. Trieste: Edizione Lint, 1984.

PI - primjer pijavskoga govora

RSR - Bratoljub Klaić, *Rječnik stranih riječi*. Zagreb: Zora, 1974.

SKOK - Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I-IV. Zagreb: JAZU, 1971-1974.

5. Leksičko-etimološka analiza romanizama unutar semantičke skupine vezane za zoganj

5.1. Stolno posuđe

- **bićerîn**, bićerîna m - čašica za rakiju i prošek; kùpica

Posuđenica iz mletačkoga: BO: nema; MI: *bicerîn* (25);

SKOK: *bêhâr - bićerîn* < tal. *bicchiere*, u mletačkom deminutivu *bićerîn* (I/133);

RSR: *bićerîn* - čaša; tal. *bicchiere* (160);

HER: *bićerîn* - reg. mala čaša (ob. za rakiju); čašica; tal. *bicchierino* (113);

ANIĆ: *bićerîn* - tal., reg., raz. čašica (57);

PI: "...*Dánu mi dòdâj jèdan bićerîn...*"

- **bokâr**, bokára m - vrč za vodu i vino; bøkara

Posuđenica iz mletačkoga: BO: *bocâl* (85); MI: nema;

SKOK: *bâkvica* - lat. *bacare* > *bøkâr* te *bocarium* > tal. *bàcara* (I/97);

RSR: *bøkâl* - tal. *boccale* od novogrč. *bokalion* krčag, pehar, vrč; *bøkâr* v. *bokal*, isto i *bøkara* (174);

HER: *bøkâl* - razg. posuda bez zaklopca, široka otvora, u kojoj se vino i voda donose na stol; pehar, vrč, pokal; tal. *boccale* = grč. *baukâlis* (133);

ANIĆ: *bøkâl* - tal., razg. posuda bez zaklopca, široka otvora u kojoj se vino i voda donose na stol; pehar, vrč (75);

PI: "...*Donési tí bokâr na trèpezu...*"

- **bòtija**, -ē f - staklenka

Posuđenica iz mletačkoga: BO: *botiglia* (95); MI: nema;

SKOK: *boŭlja, boŭja* < tal. *bottiglia*, od deminutiva lat. *butticula* od *buttis* (I/194);

RSR: *botilja* - boca, flaša; tal. *botiglia* (190);

HER: *bòtilja* - reg. boca od sedam deci; butelja, buteljka; tal. *botiglia, botiglione* (140);

ANIĆ: *bòtilja* - tal., reg. boca od sedam deci; butelja, buteljka (80);

PI: "...*Je li tâ bòtija òd uja?...*"

• **cukàrjela**, -ē f - posuda za šećer

Posuđenica iz mletačkoga: BO, MI: *zucarièra* (823, 228);

SKOK: *šèćer - cukàriera* < tal.-mlet. *zùcchero* (III/384-385);

RSR: nema;

HER: *cukàrièra* - reg. zdjelica s poklopcem u kojoj se drži šećer na stolu, cukrenica, doza za šećer; cukerdoza; tal. *zuccheriera* (189);

ANIĆ: nema;

PI: "...*Grka mi je kàfa, donési cukàrjelu da stàvīn mǎlo cùkārā...*"

• **gvàntīra**, -ē f - poslužavnik

Posuđenica iz mletačkoga: BO, MI: *guantièra* (320, 92);

SKOK: *gvàntīra - gvàntijera, gvantjèra* < tal. *gvantièra* (I/641);

RSR: *gvàntijera* - tacna, poslužavnik, pladanjka; tal. *guantiera* (479);

HER: *gvàntijèra* - reg. poslužavnik, pladanj, tacna; tal. *guantiera* (413);

ANIĆ: *gvàntijèra* - tal., reg., raz. poslužavnik, pladanj (284);

PI: "...*Pàzi kàko ìdēš da ti ne ispáde gvàntīra...*"

• **kàčica**, -ē f - zaimača

Posuđenica iz mletačkoga: BO: *cazzòla, cazziola* (156); MI: *caziòl* (48);

SKOK: *kàča - kàcǰola* < tal. *cazzuola*, sic. *kattsà*: velika kuhinjska žlica za juhu, sasvim obla, s dugom ručicom (II/10);

RSR: nema;

HER: *kàcǰola* - reg. v. kutlača; mlet. *cazziòla*, tal. *cazzuola* (541);

HER: *kùtlača (kutljača)* - velika žlica s poluuglastim dijelom za zahvaćanje iz lonca i raspoređivanje tekućine i žitke hrane; kutal, kutao, kotalj, šeflja, kacjola, zaimača, zaimač, grabilica; grč. *kotyle*: zdjelica (648);

ANIĆ: nema;

PI: "...*Dánu, stàvi mi jédnu kàčicu juhê...*"

• **kanàvaca**, -ē f - kuhinjska krpa

Posuđenica iz mletačkoga: BO: *canevazza* (128); MI: *canàvaza* (43);

SKOK: *kanàvac* - mlet. *canavazza* te tal. *canovaccio/canav-* (II/32);

RSR: nema;

HER: nema;

ANIĆ: nema;

PI: “...*Dòdāj mi tû kanàvacu za òvo pošúgat*¹⁵...”

• **kìkara**, -ē f - šalica za kavu

Posuđenica iz mletačkoga: BO: *chìcara* (166); MI: *cicara* (51);

SKOK: *čìkara* > mlet. *chìcara* (I/323);

RSR: *kìkara* - šalica; tal. *chicchera* (647);

HER: *čìkara* - reg. šalica za bijelu kavu i čaj; mlet. *chìcara*, tal. *chicchera* (200);

ANIĆ: *čìkara* < tal. šalica (124);

PI: “...*Donési mi jédnu kìkaru...*”

• **kùpica**, -ē f - v. **bićerîn**

Dalmatski relik: BO, MI: nema;

SKOK: *kùpa* - od lat. *cuppa* < *cûpa* (II/237-238);

RSR: *kùpa* - čaša; tal. *coppa* (732);

HER: *kùpa* - reg. čaša za vino; *kùpica* hip. od k. čaša vina, čašica; tal. *coppa* (644);

ANIĆ: *kùpica* - hip. od *kupa*; čaša vina, čašica (468);

PI: “...*Kolikō si tō kùpica iznìla...*”

¹⁵ *pošúgat* - obrisati.

• **perûn**, perúna m - viljuška

Posuđenica iz mletačkoga: BO, MI: *piròn* (512, 155);

SKOK: *perûn* - *pinjûr*, *pirún* < sjev. tal., furl., tršč. ili mlet.: ubraja ga u balkanske grecizme (II/643);

RSR: *pìrûn* - vilica, viljuška; novogrč. *peirúni* (1021);

HER: *pìrûn* (*pèrûn*) - reg. usp. vilica, viljuška; grč. *peiroúni* (951);

HER: *pèrûn* - v. *pirun* (941);

ANIĆ: *pìrûn* (tal.) - reg., v. vilica (756);

PI: "...Špôrki su tí perúni..."

• **pjät**, -a m - tanjur

Posuđenica iz mletačkoga: BO: *piato* (504); MI: nema;

SKOK: *plât* - *pjät*, *pijät* < tal. *piatto* (II/677);

RSR: *pjät* - tanjur, plitica; tal. *piatto* (1023);

HER: *pijat* (*pjät*) - reg. tanjur; tal. *piatto* (946);

HER: *pjät* - v. *pijat* (954);

ANIĆ: *pijat* (tal.) - reg., razg. tanjur (754);

PI: "...Stàvi pjäte na krèdēncu..."¹⁶

• **pòsāda**, -ē f - pribor za jelo

Posuđenica iz mletačkoga: BO: *possada* (528); MI: *posàda* (160);

SKOK: nema;

RSR: nema;

HER: *pòsāda* - reg. pojedinačan komad pribora za jelo, nož za jelo, (mn.) pribor za jelo kao cjelina; mlet. *possada*, tal. *posata* (1002);

ANIĆ: nema;

PI: "...Òva je pòsāda òd kad mi se mäter udāla..."

¹⁶ Vidi ispod.

◦ **sùpîra**, -ē f - jušnik

BO, MI: nema;

SKOK: nema;

RSR: nema;

HER: nema;

ANIĆ: nema;

PI: "...Nàlīj tû júhu u sùpīru..."

• **škùdela**, -ē f - zdjelaPosuđenica iz mletačkoga: BO: *scuèla* (637); MI: *scudèla* (185);SKOK: *škudèla* < tal.-mlet. *scodilla* (III/645-646);

RSR: nema;

HER: nema;

ANIĆ: nema;

PI: "...Pòpio je cīlu škùdelu mlīka..."

• **žmújo (žmúo)**, -la m - čaša

Dalmatski relik: BO, MI: nema;

SKOK: *munjčela* - *žmúl*: dalmatskog podrijetla, nastavlja lat. *modiolis* > *možul* čaša > **mžul* > *žmul* (II/482);RSR: *žmûlj* - čaša; lat. *modiolus* (1439);HER: *žmûl* (*žmûlj*, *žmùo* lokal.) - reg. čaša (vina) neobavezno shvaćena kao umjerena količina; lat. *modiolus* (1510);ANIĆ: *žmûl* - reg. čaša (vina) neobvezno shvaćena kao količina; *žmuo* reg. (1401);

PI: "...Pòdignīmo žmúle ù zrāk i nàzdravīmo..."

5.2. Dodaci uz stolno posuđe

- **tāvaja**, -ē f - stolnjak

Posuđenica iz mletačkoga: BO: *tovagia* (760); MI: *tavàia* (208);

SKOK: *tàvalja* - *tavàja* < mlet. *tavaia*, *tovaia* < tal. *tovaglia* (III/447-448);

RSR: nema;

HER: *tāvaja* - reg. stolnjak; tal. *tovaglia* (1310);

ANIĆ: *tāvaja* (tal.) - reg., razg., v. stolnjak (1183);

PI: "...*Òvu ću tāvaju sà prostí na tr̃pezu...*"

- **tavajô**, *tavajóla* m - ubrus

Posuđenica iz mletačkoga: BO: *tovagiòl* (760); MI: *tavaiòl* (208);

SKOK: *tàvalja* - *tavajol* < mlet. < tal. *tovagliuolo* (III/447-448);

RSR: *tāvajōl* - ubrus, servijeta; tal. *tovagliolo* (1314);

HER: *tāvaja* - *tāvajōl* reg. salveta, ubrus; tal. *tovaglia* (1310);

ANIĆ: *tāvajōl* (tal.) - reg., razg., v. ubrus (1183);

PI: "...*Za načíni tr̃pezu listāj i tavajóle...*"

5.3. Posuđe za kuhanje

- **imbrîk**, *imbríka* m - posuda za kuhanje kave

BO, MI: nema;

SKOK: nema;

RSR: *ibrîk* - tur. bakren sud, prema vrhu sužen, s kljunom i drškom, a služi za lijevanje vode ili kave (532);

HER: nema;

ANIĆ: nema;

PI: "... *Ìmā li jōš kavē u imbríku...*"

• **pàdela**, -ē f - lim za pečenje; **ròstijēra**

Posuđenica iz mletačkoga: BO: *paèla* (460); MI: nema;

SKOK: *pàdela*, *padèla* < tal. *patella*, *padella*: tava, tiganj, prosulja, prsura; deminutiv na -ica *patelica* (II/584);

RSR: nema;

HER: *pàdela* - reg. metalna posuda, plitka i duguljasta oblika, u kojoj se peče; tepsija; tal. *padella* (906);

ANIĆ: *pàdela* (tal.) - reg. metalna posuda, plitka i dugoljasta oblika u kojoj se peče; zdjela (721);

PI: “...Èno in pùnā pàdela pātātā pa nèka se nakúsajū...”

• **pòt**, póta m - lonac s jednim uhom

Dalmatski relik: BO, MI nema;

SKOK: *pùtijer* < grčkog podrijetla; odbacivanjem sufiksa -ηπισον od grčke riječi *pot* (III/89);

RSR: nema;

HER: nema;

ANIĆ: nema;

PI: “...Nājbojē ti je utóci víno ú pot...”

• **pròsuja**, -ē f - tava

Dalmatski relik: BO, MI nema;

SKOK: *pr̀sura* < lat. *fr̄ixōria* (III/ 58);

RSR: nema;

HER: *pròsūti*, *pròsukja* - lok., usp. tava (1065);

ANIĆ: nema;

PI: “...Tō éemo pòprigat¹⁷ u pròsuji...”

¹⁷ *pòprigat* - ispržiti.

• **ròstijèra**, -ē f - v. **pàdela**

Posuđenica iz mletačkoga: BO: nema; MI: *rostiera* (172);

SKOK: *ròstièra* - *ròstjèra* < tal. *rostiera*: odgovara njem. Rost, koje je preko langobardskog ušlo i u apeninska narječja; osim pečme, pekme, svi su naši izrazi za taj kuhinjski alat stranog (romanskog ili germanskog) podrijetla (III/159);

RSR: nema;

HER: nema;

ANIĆ: nema;

PI: "...*Slàtkō ti je na ròstijèri...*"

• **tèća**, -ē f - lonac

Posuđenica iz mletačkoga: BO: *techia* (739); MI: *tècia* (208);

SKOK: *tīgān* - mlet. *techia*: "zemljana tava, šerpinja, prosulja, prsura, tendžera" = *tiganj* "sud od bakra, za prženje, s dugačkom ručkom" (III/467);

RSR: nema;

HER: *tèća* - reg. metalna niska kuhinjska posuda, zdjela u kojoj se kuha (po visini različita od lonca); šerpa, rajngla; mlet. *techia* (1311);

ANIĆ: nema;

PI: "...*Pàzi da ti tèća ne zàgori...*"

5.4. Kuhinjska pomagala

• **grahatâr**, grahatâra m - ribež

Posuđenica iz mletačkoga: BO, MI: *gratacàsa* (315, 91);

SKOK: *gràtati* - *gratàkaža* < juž. tal. *grattacasa* (I/609);

RSR: *gratàkēž* - trenica, trlica, strugulja, ribež, rende; tal. *grattacacia* (471);

HER: *gratati*, *gratàkaža* - reg. kuhinjsko pomagalo sa sitnim oštrim rubovima za usitnjavanje (voća, povrća, sira i sl.); ribež, rende; tal. *grattare* (402);

ANIĆ: nema;

PI: "...*Dì si stàvila grahatâr, ùvik ga krìjēš...*"

◦ **lajanjâr**, lajanjára m - drveni valjak za razvlačenje tijesta

BO, MI: nema;

SKOK: nema;

RSR: nema;

HER: nema;

ANIĆ: nema;

PI: “...Svàka ti žéna dõma ìmā lajanjâr. Tõ je za rádit slàtkõ...”

• **pasàbrod**, -a m - cjediljka

Posuđenica iz mletačkoga: BO nema; MI: *pasabròdo* (145);

SKOK: *pas* - tal. *passo* < lat. *passus* (od *pandere*); ...*pasabrod* = *pašabrod*: cjedilo, cidilka (drugi je dio tal. *brodo* ‘juha’) (II/610-611);

RSR: nema;

HER: nema;

ANIĆ: nema;

PI: “...Stàvalo bi da se cídī na pasàbrod”

5.5. Pokućstvo

• **blànak**, blànka m - drvena klupa s naslonom i sandukom u koji se stavlja hrana

Posuđenica iz mletačkoga: BO: *banco* (60); MI: nema;

SKOK: *panàđija* - tal. *banco* (II/597);

RSR: *bànak* - morska pličina, prud; tal. *banco* (137);

HER: *blànak* - reg. škrinja, sanduk za rub; tal. *planca* (125);

ANIĆ: *bànak* - tal., razg., reg. tezga u trgovini ili na tržnici, klupa (44);

PI: “...U blànak bi ti se stàvale rízi, cùkar...”

• **bonagràcija**, -ē f - zastornica

Posuđenica iz mletačkoga: BO: nema; MI: *bonagràcia* (29);

SKOK: *gràcija* - tal. sintagma kao složenica *bonagraci(j)a* > *bonagràzia* (I/602);

RSR: nema;

HER: *bonàgràcija* - reg. prečka na koju se vješa zastor; karniša, zastornica; tal. *bona grazia* (135);

ANIĆ: *bonàgracija* (tal.) - reg., razg. zastornica (77);

PI: "...*Pàla mi je bonàgracija...*"

• **kantunâl**, kantunála m - kutna vitrina

Posuđenica iz mletačkoga: BO: nema; MI: *cantonâl* (44);

SKOK: *kànat* - tal. *cantone* (II/31-32);

RSR: nema;

HER: *kantùnâl* - reg. noćni ormarić; niži ormar ili kredenc trokutasta tlocrta, predviđen da u sobi zauzme jedan kut; tal. *cantonale* (552);

ANIĆ: *kantùnâl* (tal.) - reg., razg. niži ormar ili kredenc trokutasta tlocrta, predviđen da u sobi zauzme jedan ugao (389);

PI: "...*Tô je krèdēnca*¹⁸ *u kantúnu, stô je u zògnju dī se jīde...*"

• **kòltrīna**, -ē f - zavjesa

Posuđenica iz mletačkoga: BO, MI: *coltrina* (182, 56);

SKOK: *kòltra* - *kòltrīna* < tal. *coltra* + *-ina* (II/233);

RSR: *kòltrīna* - pokrivač, pokrov, zastor; tal. *coltre* (670);

HER: *kòltrīna* - reg. zastor, zavjesa; tal. *coltre* (591);

ANIĆ: nema;

PI: "...*Óna smòtala ònū kòltrīnu kô da je nè vidū...*"

¹⁸ Vidi ispod.

• **krèdēnca**, -ē f - kuhinjski ormar; ormar za posuđe

Posuđenica iz mletačkoga: BO: *credenza* (206); MI: nema;

SKOK: *krèdēnca* > tal. *credenza* (II/188);

RSR: *krèden(a)c* - ormar za stolno posuđe, poseban ormar u blagovaonici; tal. *credenza* (714);

HER: *krèden* (*krèdēnca*) - reg. kuhinjski ormar za posuđe i kuhinjski pribor; njem. *Kredenz*, tal. *credenza* (626);

ANIĆ: *krèdenc* (tal.) - kuhinjski ormar za posuđe i kuhinjski pribor (450);

PI: “...Òvū krèdēncu je nàpravio môj dīde...”

• **kvâdar**, -ra m - slika

Posuđenica iz mletačkoga: BO: *quadro* (543); MI: nema;

SKOK: *kvâdar* < tal. *quadro* < lat. *quadrum*, *quadrus* (II/250);

RSR: *kvâdar* - slika četverouglastog oblika; tal. *quadro* (736);

HER: nema;

ANIĆ: *kvâdar* - arh., razg., reg. umjetnička slika (471);

PI: “...Lîp ti je ònī kvâdar...”

◦ **stólac**, stóca m - stolica

BO, MI: nema;

SKOK: *stelja* - od sveslav. i praslav. *stel-jǫ*, *stǫl-ati* postoji ie. prijevaj perfek-tuma *stol-*: *stolb* > *stô na -c* > *-ac* (III/331-332);

RSR: nema;

HER: nema;

ANIĆ: *stòlac* - reg., razg. stolica (1111);

PI: “...Ne vózi se da ti stólac nè puknē ...”

◦ **stóčić**, stòčića m - mala stolica

BO, MI: nema;

SKOK: *stelja* - od sveslav. i praslav. *stel-jǫ, stǫl-ati* postoji ie. prijevnoj perfek-tuma *stol-*: *stolъ > stô* deminutivi na *-ić i -čić* u značenju “mali tronožac na kojem se sjedi kada se krava muze” (III/331-332);

RSR: nema;

HER: nema;

ANIĆ: nema;

PI: “...*Dánu, dòdaāj mi stóčić da pòdignēn nòge...*”

• **škáfet**, škáfeta m - ladica

Posuđenica iz mletačkoga: BO: nema; MI: *scafetìn, scafèto* (179);

SKOK: *škăf* - deminutiv na tal. *-etto* < lat. *-ittus*: *scafo* > lat. *scaphus, scapha* (III/254);

RSR: nema;

HER: nema;

ANIĆ: *škafètīn* (tal.) - reg., razg., v. ladica (1154);

PI: “...*U onôn škâfetu ti je krësavica*¹⁹...”

• **štòkrila**, -ē f - stolica bez naslona

Dalmatski relik: BO, MI: nema;

SKOK: *tòvjelica* - od lat. *tabella* (deminutiv na *-ella* za *-ula tabula*) (III/486);

RSR: *štòkrl* - njem. (*Stockerl*) stolčić (kuhinjski) bez naslona (1292);

HER: *štòkrl* (*štòkrla*) reg. jednostavan kuhinjski stolac bez naslona; aust., njem. *Stockerl* (1292);

ANIĆ: nema;

PI: “...*Òvē štòkrile vājā odnī ù meštra da ih pòpravī ...*”

¹⁹ *krësavica* - upaljač.

◦ **t̂rpeza**, -ē f - stol

Balkanski grecizam: BO, MI: nema;

SKOK: *tr̂peza* - grč. *τραπέζα* (III/492);

RSR: *t̂rpeza* - grč. zajednički stol za blagovanje u manastirima (1366);

HER: *t̂rpeza* - reg., eksp. stol za kojim se blaguje, gdje se služe glavni obroci (1358);

ANIĆ: *t̂rpeza* - grč., reg., retor., jez., knjiž. stol za kojim se blaguje, gdje se služe glavni obroci (1217);

PI: "...Pòstavi t̂rpezu..."

6. Abecedni popis analiziranih leksema

6.1. Mletacizmi

bićerîn, blānak, bokâr, bonagràcija, bòtija, cukàrjela, grahatâr, gvàntīra, kăčica, kanāvaca, kantunâl, kîkara, kòltrīna, krèdēnca, kvâdar, pàdela, pasàbrod, perûn, pjât, pòsāda, ròstijēra, škáfet, škùdela, tàvaja, tavajô, tèća

6.2. Dalmatski relikti

kùpica, pòt, pròsuja, štòkrila, žmújo (žmúo)

6.3. Ostalo

imbrîk, lazanjâr, stòlac, stóčić, sùpīra, t̂rpeza

7. Zaključak

Iz navedene se građe može vidjeti da je poluotok Pelješac vrlo zahvalno područje za istraživanje hrvatsko-talijanskih jezičnih dodira. U radu su prikupljeni leksemi iz pijavskoga mjesnoga govora vezani za jednu semantičku skupinu, kuhinju, odnosno *zoganj*, koja je raščlanjena na nekoliko semantičkih podskupina. Rezultati pokazuju i potvrđuju živu opstojnost romanizama u pijavskom govoru. Od prikupljenih 37 leksema čak je 31 romanskoga podrijetla (83,78%). Leksikološka i etimološka analiza sakupljenih romanizama pokazala je prisutnost starijeg sloja, odnosno dalmatskih relikata, te novijeg sloja talijanskog i mletačkoga jezika.

**ETYMOLOGICAL AND LEXICOLOGICAL ANALYSIS OF
ROMANCE BORROWINGS IN THE SEMANTIC FIELD OF
“KITCHEN” (ZOGANJ) IN THE SPEECH OF THE
VILLAGE OF PIJAVIČINO ON THE PELJEŠAC
PENINSULA**

MARIJANA TOMELIĆ ĆURLIN

Summary

This article examines the lexical material related to the items used in kitchen (*zoganj*) in the local speech of the village of Pijavičino in the central part of the Pelješac Peninsula. The material collected is the result of the field work carried out among native speakers. The aim of the article is to analyse the Romance borrowings within this semantic group, divided into four semantic subgroups: Tableware, Table cloth and napkins, Cookware, Kitchen utensils, Furniture. Thirty-seven lexemes have been collected and analysed, of which thirty-one fall within Romance etymology (83.78%). Lexicological and etymological analysis of the collected Romance borrowings shows a marked dominance of a newer layer of the Italian language—that is, Venetian (26 lexemes), but also the presence of a somewhat older layer, e.g., the residues of the Dalmatian language (5 lexemes).